

Ивица Лазовић*

РАМППС, Београд

АКТУЕЛНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ИЗАЗОВИ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Сажетак

У овом раду се разматрају актуелни организациони изазови који се стављају пред Српску православну цркву. Основни циљ нам је да се изврши научна дескрипција појава које прате црквену организацију у актуелном политичком и историјском тренутку, да укажемо на њихове узроке и могући даљи ток. Предмет интересовања нам је организација СПЦ, па се прави и кратак осврт на развој, унутрашње устројство и прописе на основу којих се управља. Последњих година се отвара велики број питања која се односе на организацију цркве и која захтевају адекватан одговор, који ће имати далекосежне последице. Ми указујемо на четири посебно важна питања, а која су била отворена и за ширу јавност и потресла црквену организацију у последњих годину дана, иако имају дубљу генезу. То су дешавања у Црној Гори подстакнута доношењем Закона о слободи вероисповести, затим питање црквене организације у Македонији које добија на актуелности кроз заинтересованост Цариградске патријаршије, затим покушај црквене реорганизације епархија у Америци и догађаји око Православног богословског факултета. На свако од наведених питања се прави осврт и анализирају се актуелна дешавања и могући правци даљег тока.

Кључне речи: Српска православна црква, организација, Православни богословски факултет, организовање.

---

* ivica_lazovic@yahoo.com

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У уводном делу овог рада размотрићемо основне појмове који су нам предмет интересовања, од појма цркве, православне цркве, односно Српске православне цркве, која заузима кључно место у овом раду до њеног развоја и организације.

Дефиниција православне цркве се среће код аутора који се баве црквеним правом, али и код теолога, па тако Чедомиљ Митровић професор Правног факултета и ректор Универзитета у Београду између два рата, цркву дефинише као: „Религиозну заједницу свих оних људских створења, која верују у Христа, заједница, која је заснована на овом апсолутном, универзалном принципу јесте хришћанска црква“ (Mitrović 1921, 7). Бранко Цирсаж, професор Црквеног права на Богословском факултету дефинише цркву као правну институцију: „Црква као правна институција је видљива заједница људи, коју спаја једно исто учење и заједничко веровање у Христа и његове установе, ради служења богу, чиме се постиже вечно спасење.“ (Cirsadž 1970, 8). Професор Црквеног права на Правном факултету у Београду Димшо Перић сматрао је да је цркву најбоље дефинисати догматски: као једну, свету, саборну и апостолску. (Perić 1996, 16). Иначе, сама реч црква означава сазив, скупштину, збор народа, од посебног верског значаја (Ђурђевић 2009, 136).

Када говоримо о цркви у најширем смислу, мисли се на институционализовану заједницу припадника хришћанске религије, који су се након велике поделе хришћанске цркве у XI веку, раздвојили на православну и католичку цркву. Католичка црква је, између осталог, инсистирала на централизованом црквеној организацији са једним верским полаваром док је Православна црква заступала децентрализовану организацију, што је резултирало расколом. Неки од истакнутих аутора из области ове проблематике сматрају да “...већина спорова у средњем веку могла бити лако решена да су обе цркве признале заједничку власт, која би била способна да решава неизбежне разлике установљене различитим културним и историјским положајем” (Majendorf 2001, 135-144)

У том смислу у Социолошком речнику пажња се

усмерава на разликама између православља и католицизма и из те разлике долази до оспоравања папског примата и непогрешивости (Mimica i Bogdanović 2007, 436). Према социологу Драгољубу Ђорђевићу, православље „правилно мишљење“, правилно веровање хришћанске религије, поштовање традиција религије, је скуп свих православних хришћана, док је особености српског православља у националном доживљавању православља и синтези између нашег народног духа и учења цркве (Ђорђевић 2000, 166-167).

Иако је Православна црква подељена у аутокефалне (самоуправне) и обласне цркве, са различитим националним саставима, она је јединствена, а то јединство је духовно, састоји се у јединству вере, у јединству духа и у једнакости власти коју врше старешине различитих регионалних цркава. Та подела на аутокефалне цркве није превасходно национална, чак је тај етнофилетизам и осуђен од православних цркава још 1872. године (Bigović 2000, 259).

У Православној цркви је била јако изражена тенденција против јединствене власти и права веће власти. Из свега наведеног, Православну цркву би као организацију могли да одредимо као децентрализовану (у смислу да не постоји никаква централна власт која се остварује у било ком појединцу на нивоу целе Православне цркве, а свака самостална обласна православна црква је потпуно независна у управљању од других православних цркава) засновану на заједничком хришћанском учењу о вери и догмама. И у том смислу Српску православну цркву би могли да одредимо као једну од регионалних цркава Православне цркве која је своју специфичност и основна обележја засебне, самосталне организације добила у XIII веку у време првог српског архиепископа Саве (Светог Саве) по чему се често назива и Светосавска. Суштина делања Светог Саве у организационом смислу се састојала у томе што је основао на нашим просторима независну Православну цркву, која је пре тога била под византијском Охридском архиепископијом (Petrović 1996, 45). Дакле, још 1219. Свети Сава је основао аутокефалну цркву са рангом архиепископије. Од стицања аутокефалности у доба Светог Саве, па до данас православна црква на нашем простору је повезана са другим православним

црквама заједничким учењима о вери и догмама, те је део система православних црква.

СПЦ у савременом облику настаје уједињењем помесних српских Црква 1920. године у једну целину, аутокефалну уједињену Српску православну цркву Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и обнављање Српске патријаршије. Призната је од Васељенске патријаршије издавањем традиционалне потврде Томос 1922. године, а затим и од других православних Црква. Томосом се Цариградска патријаршија добровољно одриче дотадашње јурисдикције над епархијама на територијама Старе и Јужне Србије, које су се од 1. децембра 1918. нашле у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и саглашава се да оне уђу у састав уједињене српске цркве (Veselinović 1971, 13-35).

ОРГАНИЗОВАЊЕ СПЦ

Српска православна црква данас има ранг Патријаршије, на чијем челу се налази поглавар са титулом Архиепископ пећки, Митрополит београдско-карловачки и Патријарх српски. Ипак, СПЦ је епископална, где је патријарх први међу једнакима, и сва духовна, црквено-дисциплинска и црквено-судска власт припада јерархији (Ustav SPC [USPC], чл. 8, ст. 2).

Српска православна црква је подељена на епархије, и то: Архиепископија београдско-карловачка; Митрополија аустралијско-новозеландска; Митрополија дабробосанска; Митрополија загребачко-љубљанска; Митрополија црногорско-приморска; Епархија аустријско-швајцарска; Епархија банатска; Епархија бањалучка; Епархија бачка; Епархија бихаћко-петровачка; Епархија браничевска; Епархија британско-скандинавска; Епархија будимска; Епархија будимљанско-никшићка; Епархија буенос-ајреска; Епархија ваљевска; Епархија врањска; Епархија горњокарловачка; Епархија далматинска; Епархија диселдорфска и немачка; Епархија жичка; Епархија западноамеричка; Епархија западноевропска; Епархија захумско-херцеговачка; Епархија зворничко-тузланска; Епархија источноамеричка; Епархија канадска; Епархија крушевачка; Епархија

милешевска; Епархија нишка; Епархија новограчаничко-средњезападноамеричка; Епархија осечкопољска и барањска; Епархија рашко-призренска; Епархија славонска; Епархија сремска; Епархија тимочка; Епархија темишварска; Епархија шабачка; Епархија шумадијска и Православна охридска архиепископија (Srpska pravoslavna crkva [SPC] 2020).

Тела и органи у СПЦ деле се на црквено-јерархијска и црквено-самоуправна. У црквено-јерархијска спадају: патријарх, Свети архијерејски сабор, Свети архијерејски синод, Велики црквени суд, епархијски архијереј или епископ; викарни архијереј, помоћни епископ у изузетно ретким случајевима; Епархијски црквени суд; архијерејски намесник; парох, настојатељ манастира и манастирско братство. Црквено-самоуправна тела су: Патријаршијски савет, Епархијски савет, Црквено-општински савет и Црквено-општински управни одбор.

Прописи и извори правила по којима се СПЦ управља могу се поделити на опште и специјалне (Роровић 1997). У опште спадају: Свето писмо Старог и Новог завета и Свето предање, према учењу Православне цркве, затим Апостолска правила и правила Васељенских и помесних сабора, као и правила Светих отаца; Одредбе сабора и синода Цариградске патријаршије, које је СПЦ усвојила (УСПЦ чл. 7). У специјалне прописе спадају: Устав СПЦ, а било је више верзија овог устава (1931, 1947, 1957. године) и он је настао као нека врста *sui generis* статута организације. Тренутно је важећа верзија устава из 1957. године са више каснијих измена, а актуелне су интенције за доношењем новог текста овог документа. Такође и уредбе, правилници и начелне одлуке надлежних црквених тела и органа које се доносе у СПЦ ради свакодневног функционисања и објављују се у Православљу, службеном листу СПЦ (USP čl. 7, тč. Т. i D.).

АКТУЕЛНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ИЗАЗОВИ СПЦ

Црквена организација је на основу наведеног, високоформализована и прилично бирократизована без превеликог брзог утицаја окружења. Чак се често чини да

је црквена организација била прилично имуна на спољно окружење и догађаје.

Међутим, догађаји као што су покретање утврђивања канонске одговорности епископа Артемија (SPC 2010), који је након тога рашчињен и изопштен из цркве, као први епископ коме се то десило у СПЦ, али и пензионисање још неких епископа као што су зворничко тузлански Василије, милешевски Филарет, западноевропски Константин и канадски Георгије, наговештавају промене које не говоре у прилог статистици организације.

Од посебног значаја у погледу реформе црквене организације било је формирање Комисије за ревизију Устава Српске Православне Цркве и почетак њеног рада (SPC 2012). Предлог текста Устава ове комисије разматран је на мајском заседању Светог архијерејског Сабора СПЦ 2018. године. Најважније новине о којима се у јавности говорило тичале су се предлога да Црква промени име у „Српска православна црква – Пећка патријаршија”, као и процедуре избора патријарх, тако што би се бирао на изборном сабору, тајним гласањем и то уз обавезну двотрећинску већину владика (Pollitika 2018). Ипак, ова верзија Устава није усвојена и враћена је Комисији на дораду.

Четири посебно важна актуелна питања су се ставила пред организацију СПЦ као изазов током претходне године, иако су њихови корени дубљи и сежу у даљу прошлост. То су дешавања у Црној Гори везана за однос власти према верским заједницама са посебно малициозним одредбама у новим прописима које погађају СПЦ, затим покушајем отварања питања цркве у Македонији кроз покушаје да се укључи Цариградска патријаршија, догађајима у епархијама СПЦ у Америци, као и односом Православног богословског факултета са Универзитетом у Београду. На наредним страницама ћемо се осврнути на свако од наведених питања.

Случај Црне Горе и Закон о слободи вероисповести

У Црној Гори, Скупштина је усвојила 27. децембра 2019. године Закон о слободи вероисповести или уверења и правном положају верских заједница.

Доношење овог закона довело је до оштрих реакција и протеста Српске православне цркве и протестних скупова како у Црној Гори, тако и у Србији. Примедбе у јавности на текст овог закона се, између осталог, односе на то што је прописано да ће сви верски објекти који представљају културну баштину и чинили су имовину Црне Горе пре 1918. године, а који касније нису на одговарајући правни начин прешли у својину неке верске заједнице, бити препознати као државна имовина, а такође упитно је да ли ће Српска православна црква моћи и да се региструје под тим именом, јер је прописано да име верске заједнице не сме да садржи назив било које друге државе или њена обележја и да мора да достави податке о свом оснивачу. То није могуће имајући у виду да се годином оснивања сматра 1219. када је добијена аутокефалност (Radio televizija Srbije 2019). Примедбе и на радну верзију текста су биле бројне и значајне, па је тако на ту верзију овог закона од свега 10 страна дата примедба Митрополије црногорско-приморске на чак 102 стране (SPC 2019).

Ипак, овај закон је само врх леденог брега, јер и пре проглашења независности Црне Горе након референдума 2006. године, појавила се тзв. Црногорска православна црква која је канонски непризната од других православних цркава. Ова црква је почела да делује на подручју Црне Горе 1993. године, а регистрована је 2000. године. Од свог настанка је показивала претензије на имовину СПЦ, али она није заживела и има симболичан број присталица (Ђurković 2010, 27-29). Без обзира на то, званични представници власти у Црној Гори овој верској организацији честитају све празнике, а у анализи Међународног института „ИФИМЕС“ поводом доношења Закона о слободи вероисповести у Црној Гори „Црна Гора 2020: Да ли ће Црногорска православна црква постати унијатска црква?“ виде и могућу унијатизацију Црногорске православне цркве (International Institute for Middle-East and Balkan studies [IFIMES], 2020). То би се десило тако што би се канонско признање извршило преко унијатизације, тако да би ЦПЦ задржала источни обред, али би признала за поглавара римског папу. То је случај гркокатолика, као што се десило у Украјини, а у Србији су гркокатолици нпр. Русини. У овој

анализи се сматра да би тако актуелна црногорска власт добила изгубљену политичку наклоност Запада, која јој је неопходна због избора, а ЦПЦ би добила канонско признање, док би Ватикану био осигуран улазак у Црну Гору на велика врата. У прилог наведеном, наводи се изјава Васељенског патријарха Вартоломеја, да је Српска православна црква једина канонски призната црква у Црној Гори и да неће признати ЦПЦ (IFIMES, 2020). Међутим, такав сценарио и анализа немају реално утемељење и мало су вероватни јер ни ЦПЦ нема битну улогу у друштву.

Одговор СПЦ на Закон о слободи вероисповести у Црној Гори се појавио спонтано, у виду литија које су се омасовиле до те мере да су натерале власти у Црној Гори на преговоре. Литије су организоване два пута недељно широм земље, али и других држава и толико су се прошириле да су мобилисале и присталице власти у Црној Гори. Јавили су се и прве индиције спремности за попуштањем од стране, власти у Црној Гори, спремност за одлагање примене овог Закона. СПЦ је у Црној Гори наведеним Законом стављена у немогућ положај, који би водио њеном потпуном урушавању. Глобална дешавања проузрокована корона вирусом, иницирала су забрану окупљања и у Црној Гори која је прихваћена од Митрополије црногорско-приморске и литије су привремено и биле обустављене. Међутим, на изборима 30. августа 2020. године Демократска партија социјалиста која је владала у Црној Гори 30 година изгубила је изборе од колице која је настала на идеји супротстављања спорном Закону и посебно се оснажила на литијама, а била је директно и подржана од Митрополије црногорско-приморске која је по први пут позвала свештенство и монаштво да изађу на изборе. Иако је тиме отворен пут за промену Закона о слободи вероисповести и демонстрирана снага СПЦ, плаћена је и висока цена и отворено још једно подпитање које је оставило последице на црквену организацију. Наиме, митрополит Амфилохије (Радовић) је преминуо 30. октобра 2020. године од последица корона вируса, а патријарх СПЦ Иринеј (Гавриловић) који је служио опело и лутургију митрополиту се и сам инфицирао овим вирусом и од последица преминуо 20. новембра.

Корона вирус је тако био кобан по два највиша црквена представника, а и владика Милутин (Кнежевић) такође је преминуо од последица овог вируса, који је почео битно да утиче на црквену организацију. Место патријарха је попуњено 20. фебруара 2021. године избором митрополита Порфирија (Перића) за ту дужност у СПЦ.

ПИТАЊЕ ЦРКВЕ У МАКЕДОНИЈИ

Интенција за стварањем националне цркве, супротно канонској организацији црква везаној за шири географски простор, а не национални и уобличавање православних црква према националним државама је кључ спорења на просторима Македоније. Управо је та тенденција отворила велики изазов организацији Српске православне цркве у данашњој Републици Северној Македонији.

Настанком државе Македоније након Другог светског рата, већ 1945. године је дошло до издвајања дела црквене јерархије македонског порекла на територији нове државе у Македонску православну цркву. У новим друштвеним околности, вршен је притисак на СПЦ да призна ову цркву, али без конкретних резултата. Сво то дугогодишње спорење, имало је за резултат да је Македонска православна црква у Охриду 1967. године, прогласила аутокефалност, формира две нове епархије, једну у Македонији, а другу за Канаду, Сједињене Америчке Државе и Аустралију, са седиштем епископа у Торонту и донела одлуку о отварању богословије (Ђурић, 2016). О наведеном је обавештена и СПЦ, међутим Синод Српске православне цркве није прихватио овакво самоиницијативно проглашење аутокефалности и позвао друге православне цркве на исто, а верни народ под своје окриље. Међутим, суштина проблема и јесте у верницима који се нису вратили под окриље канонски признате цркве, СПЦ, већ су се повели за националном црквом тако да је на територији Северне Македоније већина верника, чланство заправо Македонске православне цркве. Дијалог са СПЦ траје све време, али без успеха. Најизгледније је било да до споразума дође 2002. године у Нишу, када су овлашћени представници Македонске православне цркве потписали договор о конституисању ау-

тономне Охридске архиепископије, а онда, под притиском државних власти Македоније, од тога одустали. Према постигнутом споразуму, Српска православна црква признаје “најширу црквену аутономију” постојећим епархијама у Републици Македонији, а задржане су само најнужније везе које аутономија подразумева и да избор поглавара цркве у Македонији потврђује патријарх српски и да тај македонски поглавар на литургији прво помиње српског патријарха (NIN 2005). Међутим, медијски притисци довели су до тога да иако је за споразум гласало 5 од 7 македонских епископа, касније је образлагано за македонску јавност да споразум није обавезујућ, те је Синод МПЦ одбио овај споразум. Тако је овај покушај решења спора пропао.

СПЦ је након овога догађаја позвала све епископе, монахе и вернике да уђу у духовно јединство са Српском православном црквом, а што су Јован Вранишковски, митрополит Велеса и Повардарја и сви свештеници Велеса прихватили и потписали споразум. СПЦ је 2005. године потврдила Јована Вранишковског за архиепископа охридског и митрополита скопског према Нишком споразуму (SPC 2005). Међутим, то није био крај спора јер Православној охридској архиепископији је забрањено да се региструје од стране Државне комисије за религију Македоније са образложењем да је могуће регистровати само једну цркву за сваку конфесију, а и име се не разликује од Македонске православне цркве - Охридске архиепископије, док је касније и епископ Јован био осуђен на три године затвора.

Ова теме са поново отворила због покушаја наметања посредовања Васељенске патријаршије између СПЦ и МПЦ. Васељенска патријаршија после састанка са северномакедонском државном делегацијом крајем 2019. године, најавила је да ће позвати делегације Српске патријаршије и непризнате цркве у Македонији на консултације ради постизања заједничког договора и решења о будућем статусу православне цркве у Северној Македонији. То је наишло на оштру осуду јавности у Србији, али и Московске патријаршије изјавама „...да је Цариградски патријарх Вартоломеј решио је да забије нож у леђа Српској православној цркви „легализацијом раскола у Северној Македонији“, одлучивши да се стави у

функцију политичких елита које користе религију у својим играма“ (Novosti 2020). Оштра реторика Московске патријаршије узрокована је лошим односима са Васељенском патријаршијом због тога што је 2018. године она започела процес давања независности цркви у Украјини у односу на Руску православну цркву. То значи и укидање одлуке Васељенске патријаршије из 1686. године, према којој је Кијевска митрополија предата Московској патријаршији. Такође, тензије су биле дошле до изражаја и 2016. године када је у организацији Васељенске патријаршије организован Критски сабор на коме није учествовала Руска православна црква.ж

ЕПАРХИЈЕ У АМЕРИЦИ И НЕСУГЛАСИЦЕ

Питање раскола СПЦ у Америци који је трајао од 1963. до 1991. године дуго је потресало црквену организацију. До раскола је дошло када је Свети архијерејски сабор донео одлуку да Америчко-канадску епархију подели на три нове епархије Средњозападноамеричку, Западноамеричку и Источноамеричку и канадску. Тадашњи епископ није прихватио такву одлуку, а верници су се поделили на оне који су остали лојални епископу и оне који су прихватили одлуку матице цркве. Спор је решен 1991. године, на иницијативу патријарха Павла и помирењем и прихватањем у окриље цркве њеног дела који је био у расколу. Овај раскол је имао и политичку позадину, питање српске емиграције која је била супростављена тадашњем режиму у Југославији и знатно је сложенији, него што нам је намера да га овде представимо, али је представљало тешку епизоду и за цркву и за вернике.

Управо то раније искуству, дало је на тежини спору који је отворен у Америци када је средином 2019. године, одлучено да се доношењем посебног Устава Српских православних епархија у Сједињеним Америчким Државама, промени назив у Српске православне епархије у САД уместо Српска православна црква у Северној и Јужној Америци, чиме је ограничено подручје само на територију САД, без Северне и Јужне Америке, што је био ранији случај. Међутим, Синод је ставио ван снаге све ове одлуке, а то је затим усвојено и на заседању Епископског и Централног црквеног савета за

Северну, Средњу и Јужну Америку у децембру 2019. године. Према медијским спекулацијама, постоји сукоб са владикама у Америци који траје дуже време због унутрашњих односа у цркви, који су се за епилог имали да се неке од ових владика искључе као предавачи са Православног богословског факултета, а о чему ће бити речи на наредним страницама.

Ипак, у овом случају је даљи развој несугласица предупредио тадашњи патријарх Иринеј који је боравио у посети САД од 27. фебруара 2020. године и одржао је Ванредни Сабор Српске православне цркве у Северној, Средњој и Јужној Америци у Клирвотеру на Флориди, на коме је потврђено унутрашње јединство епархија СПЦ на америчким континентима са матицом у Србији (SPC, 2020).

АКТУЕЛНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ИЗАЗОВИ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА

Православни богословски факултет у Београду је почео са радом 1920. године, са стварањем нове државе, Краљевине СХС, у оквиру Београдског универзитета као један од прва четири факултета на Универзитету. Уредбом о раду Православног богословског факултета из 1921. године, била је прописана основна надлежност факултета „да се обрађује богословска наука и спреме стручни радници на њој и да даје духовне пастире са вишом спремом, наставнике за богословске предмете у стручним и средњим школама“ (Pravoslavni bogoslovski fakultet [PBF], 2020). До Другог светског рата, број студената је био релативно мали, али се Факултет развијао. Међутим, током рата је претрпео тешка разарања. Након рата, факултет остаје у саставу Универзитета до 1952. године, када су сви теолошки факултети па и Православни богословски факултет одвојени од универзитета. То је урађено решењем из фебруара 1952. године и факултет је припојен СПЦ. Након 52 године, Влада Републике Србије је донела одлуку којом је поништила решење из 1952. године и факултет вратила поново у оквире Универзитета у Београду од 2004. године. Од тада се на рад овог факултета примењују сви прописи којима се регулише високо образовање, од уписа до унутрашњег уређења. Процена је да тренутно

на Православном богословском факултету студира преко 1.800 студената који се оспособљавају за свештенички, вероучитељски или научни рад у области теологије, а на факултету предаје 47 наставника и сарадника (РВФ, 2020).

Питање односа Универзитета и Православног богословског факултета у његовим оквирима је посебно постало актуелно када је почетком јула 2019. године синод СПЦ иницирао смену два предавача (епскопа западноамеричког и секретара епископа диселдорфско-немачког). Ова одлука, између осталог, образложена је тиме што у редовној настави не могу да буду они који живе у Западној Европи и Америци.

Декан Богословског факултета, супротставио се овој одлуци и није поступио по налогу Синода, јер за то није имао законски основ што је и образложио. Међутим, Синод је у октобру 2019. године одбацио то образложење и наложио Наставно-научном већу ПБФ да покрене процедуру за смену самог декана. Међутим, декан је пре тога сам поднео оставку на функцију.

Универзитет у Београду се огласио саопштењем на својој интернет страници у којем се наводи да је Одбор за статутарна питања усвојио став “да је утицај Синода СПЦ, као тела које није у оквиру Универзитета у Београду, на статус запослених на Православном богословском факултету у супротности са Законом о високом образовању и Статутом Универзитета“ (Univerzitet u Beogradu [UB], 2019).

Ректорат Универзитета у Београду упутио је допис Православном богословском факултету у коме је довео у питање и легитимност одлука Савета ПБФ, зато што по Статуту Универзитета, чланови Савета се бирају тајним гласањем, уз услов да добију апсолутну већину гласова од укупног броја чланова Наставно-научног већа. Међутим то је прекршено при избору чланова Савета ПБФ, јер је само један представник тог тела добио апсолутну већину гласова, што одузима легитимност овом телу.

То значи да одлуке као чланови Савета факултета доносе наставници и сарадници који нису добили апсолутну већину гласова од укупног броја чланова Наставно-научног већа, те одлуке Савета нису правно ваљане, а Савет и његов председник немају ваљан основ за вршење надлежности које

им припадају према Закону о високом школству, Статуту УБ и Статуту ПБФ, према мишљењу Ректората (УБ, 2018).

Међутим, ПБФ је такође изашао са саопштењем на званичном сајту, да одлуке које је Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве донео у вези са радом двојице бивших наставника Православног богословског факултета, као и у вези са радом претходног декана факултета, прихваћене су у колективу факултета апсолутном већином. Такође, наводе да нови декан факултета је изабран апсолутном већином, а предлог Наставног и научног већа о овом избору у Савету факултета је једногласно потврђен тајним гласањем. Сматрају да свака тврдња о нелегалности рада управних тела ПБФ није заснована на чињеницама, представља злонамерну спекулацију, користећи се недовољно обавештеним структурама универзитетских тела и јаким медијским притисцима, те да их генерише неколицина појединаца са факултета. Најављује се да ће управа факултета на сваки могући и правно легитиман начин настојати да штетног деловања неколицина појединаца са факултета сачува будући рад факултета. Такође, истичу да: „Посебно тужан и мучан утисак представља чињеница да наведене колеге покушавају да у остварење својих циљева увуку не само чланове наставног и ненаставног особља, него и студенте“ (PBF, 2020).

Такође, изнето је да је Статутом Православног богословског факултета прописано да је Факултет под пуним духовним и канонским окриљем Српске православне цркве, да се ради о научној и највишој образовној установи у области православног богословља на Универзитету у Београду и у Српској православној цркви, која своје учење заснива на Светом писму и Светом предању Православне цркве. Такође, прописана је и конкретна надлежност Светог Архијерејског Синода Српске православне цркве код избора наставника, а то је да даје или не даје, односно ускраћује одговарајуће одобрење за службу учења (SPC 2019).

Ставови су ишли до крајности да ПБФ може да функционише и без Универзитета, па до упозоравајућих да би искључивање ПБФ са Универзитета могло да има врло негативне последице по студенте, који би тиме изгубили право да њихове студије буду финансиране из буџета Републике

Србије, чиме се губи могућност да станују у студентским домовима, да користе студентске мензе, ускраћују им се попусти на разне културне садржаје, студијска путовања и слично. А посебно, као проблем се види то што студенти могу остати без диплома научно акредитоване установе.

Одбор за статутарна питања, разматрајући усаглашеност одредаба Статута Православног богословског факултета са Статутом Универзитета, на седници одржаној 17. децембра 2019. године, дао је мишљење да Одредбе Статута Православног богословског факултета, као и одредбе Правилника о условима, начину и поступку стицања звања и заснивања радног односа наставника и сарадника Православног богословског факултета нису у сагласности са Законом о високом образовању и са Статутом Универзитета у Београду и неопходно их је усагласити. Наведене одредбе односе се на давање сагласности односно благослова за упис студената на Факултет и за конкурисање за избор наставника, на повлачење сагласности благослова надлежног епископа, као и на одобрење Светог Архијерејског Синода Српске православне цркве за службу учења. Давање и одузимање сагласности и одобрења на начин како је то сада прописано, директно утиче на статус запослених и студената на Православном богословском факултету и није у сагласности са одредбама Закона о високом образовању и одредбама Статута и општих аката Универзитета у Београду које прописују услове за упис студената и стицање звања и заснивање радног односа наставника и сарадника на Универзитету у Београду (УВ, 2019).

На седници Сената Универзитета у Београду мандат новог декана Православног богословског факултета није верификован, јер је уочи заседања Сената стигао допис неких професора ПФБ, у коме се износе примедбе на начин како су изабрани чланови савета овог факултета, чијом је одлуком именован декан. У циљу превазилажења ситуације у којој се нашао ПФБ како би се испитале и разјасниле све чињенице, тачка о избору декана је склоњена са дневног реда.

На заједничким разговорима представника ПФБ, СПЦ и Министарства просвете дошло се до идеје да би о питањима ПФБ требало да се изјасни радна група која би дала закључке

Сенату УБ, а које би биле основ да се ураде адекватне измене Статута факултета. То је био и предлог ректорке Универзитета у Београду, која је апеловала на Сенат за разумевање, у убеђењу да постоји добра воља свих страна да се ситуација реши, те зато није предложила изјашњавање Сената. На тај начин, ово питање је и даље остало отворено. Међутим, оно што је извесно је да ни Синод неће одустати од свог утицаја на Православни богословски факултет, а ни Универзитет од академске независности, тако да је компромисно решење најмање изгедно.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Српска православна црква се на прагу друге деценије XXI века нашла пред великим организационим изазовима. Доста дуго је одолевано да се покрену многа питања, тако да по правилу одлагање проблема неминовно доводи до тачке када ће они изаћи на површину и морати да се решавају. Ово се превасходно односи на организациона питања која смо ми обрађивали у овом раду у СПЦ, мада је генерално и сличан однос у другим православним црквама.

Пре свега, документа о уређењу СПЦ, на првом месту њен Устав, су донета пре скоро једног века у потпуно другим геополитичким околностима, а она су остала готово потпуно имуна на сва спољна дешавања у том периоду. Иако свесна потребе за усклађивањем Устава са духом времена СПЦ још у томе није успела, иако иницијатива постоји и у току је.

На постјугословенском простору, мада и шире (Украјина), постоји тенденција за стварањем националних цркава, по формули једна држава, једна православна црква. Та тенденција може да долази од свештенства или од политичке елите у тим срединама. То посебно долази до изражаја у Републици Северној Македонији, где је пут ка осамостаљењу цркве од СПЦ започео после Другог светског рата, пре свега подржан од већине свештенства, међутим, свакако и потпомогнут од политичких власти. Сасвим супротна ситуација је у Црној Гори, где политичке власти покушавају да имају своју православну цркву, од покушаја организовања алтернативне цркве званичној и канонској

Митрополији СПЦ, до притисака на имовину СПЦ. Иако се наведено анализира и посматра у различитим контекстима, од употребе и генерисања сукоба у политичке сврхе, приметна је тенденција за издвојеном црквом и повременим најавама да ће се радити на обнови Црногорске православне цркве, као неодвојивог дела црногорског државног и националног идентитета.

У таквим условима, Српска православна црква има канонско право на својој страни као савезника, међутим, са Законом о верским заједницама у Црној Гори, изазвана је „световним правом“ које јој изразито није наклоњено и напада се посебно важан ресурс, а то је имовина. Све чешће су прогнозе, да ће се сличним законима покушати напад на имовину СПЦ и у дугим деловима постјугословенског простора, првенствено на Косову и Метохији.

Такође, све заступљенији проблем и видљив у јавности је проблем персоналних јерархијских конфликта у СПЦ који све чешће бивају предмет широке медијске пажње. Иако су конфликти неизбежни и уобичајена појава у свим организацијама, па и верским, најчешће их је могуће каналисати. Међутим, у СПЦ ти конфликти попримају размере које штете целој организацији и изазивају приметна „напрснућа“ у организацији.

Можда најактуелнији пример таквог интерперсоналног конфликта који штети целој организацији је случај на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. У унутрашњи конфликт су укључена тела СПЦ и доведено у питање функционисање овог факултета у оквиру Универзитета у Београду.

Све наведено је више него индикативно да је у СПЦ потребна реформа и прилагођавање организације актуелном времену, али и својим основним дужностима, а то су: обавеза учења (веронауке), обавеза руковођења и управљања црквеном заједницом и обавеза свештенодејствовања.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Bigović, Radovan. 2000. Crkva i društvo. Beograd: Bogoslovski fakultet.
- Veselinović, Rajko. 1971. „Ujedinjenje pokrajinskih Crkava i vaspostavljanje Srpske Patrijaršije.“ U Srpska pravoslavna crkva 1920–1970, spomenica o 50-godišnjici vaspostavljanja Srpske Patrijaršije. 13–35. Beograd: Sveti arhijerejski sinod SPC.
- Đorđević, Dragoljub. 2000. „Sociološki uvid u kulturu pravoslavlja.“ Teme, br. 1-2: 161-175. UDK 316+21:281.96
- Đurđević, Nenad. 2009. Ostvarivanje slobode veroispovesti u Republici Srbiji. Beograd: Službeni glasnik.
- Đurić, Veljko. 2016. „Makedonska pravoslavna crkva“. Svetosavlje. Poslednji pristup 11. april 2020. <https://svetosavlje.org/makedonska-pravoslavna-crkva/4/#note73>
- Đurković, Miša. 2010. „Kako se konstituišu nacije: crnogorski slučaj.“ Sociološki pregled XLIV (1): 3-36.
- Majendorf, Jovan. 2001. Vizantijsko bogoslovlje. Beograd: Plato.
- Mimica, Aljoša i Bogdanović, Marija ur. 2007. Sociološki rečnik. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Mitrović, Čedomilj. 1921. Crkveno pravo, kratak pregled. Beograd: Knjižara Gece Kona.
- NIN.2005.„Dogovorprekršen,mastiloostalo.“11.april2020.<http://www.nin.co.rs/pages/article.php?id=21599&#txt21599>
- Novosti. 2020. „Moskovska patrijaršija: Patrijarh Vartolomej odlučio da zabije nož u leđa SPC“. 11. april 2020. www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:841955-Moskovska-patrijarsija-Patrijarh-Vartolomej-odlucio-da-zabije-noz-u-ledja-SPC
- PBF. 2019. „Saopštenje dekana Pravoslavnog bogoslovskeg fakulteta Univerziteta u Beogradu“. 11. april 2020. <https://www.bfspc.bg.ac.rs/index.html?reload>
- PBF. n.d. „Osnivanje fakulteta“. Poslednji pristup 11. april 2020. <https://www.bfspc.bg.ac.rs/fakultet.php>

- Perić, Dimšo. 1996. Crkveno pravo. Beograd: Dosije. (Perić 1996)
- Petrović, Miodrag. 1986. Studenički tipik i samostalnost Srpske crkve. Gornji Milanovac: Dečje novine.
- Politika. 2018. „Počelo zasedanje Sabora SPC“. 10. april 2020. <https://www.politika.rs/scc/clanak/402814/Društvo/Počelo-zasedanje-Sabora-SPC>
- Politika. 2020. „Eparhije u SAD” zamenile „SPC u Severnoj i Južnoj Americi”. 11. april 2020. <https://www.politika.rs/sr/clanak/435295/Društvo/Eparhije-u-SAD-zamenile-SPC-u-Severnoj-i-Juznoj-Americi>
- Politika. 2020. „Univerzitet traži čist račun s Bogoslovskim fakultetom ”. 11. april 2020. <https://www.politika.rs/scc/clanak/446398/Univerzitet-trazi-cist-racun-s-Bogoslovskim-fakultetom>
- Popović, Radomir. 1997. Vaseljenski sabori. Beograd: Grafiprof. Pravoslavni bogoslovski fakultet [PBF]. n.d. „Osnivanje fakulteta“. Poslednji pristup 11. april 2020. <http://www.bfspc.bg.ac.rs/fakultet.php>
- Radio televizija Srbije. 2019. „Politički napad na istorijske činjenice u Crnoj Gori“. 10. april 2020. www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3800761/ristic-za-rt-s-politicki-napad-na-istorijske-cinjenice-u-crnoj-gori.html
- Srpska pravoslavna crkva [SPC]. 2020. „Linkovi eparhija SPC“. Poslednji pristup 10. april 2020. http://www.spc.rs/sr/linkovi/linkovi_eparhija
- SPC. 2005. „Saopštenje za javnost sa redovnog zasedanja Svetog Arhijerejskog Sabora, - maj 2005. godine“. Poslednji pristup 11. april 2020. http://www.spc.rs/sr/saopstenje_za_javnost_sa_redovnog_zasedanja_svetog_arhijerejskog_sabora_maj_2005_godine_0
- SPC. 2010. „Saopštenje za javnost Svetog Arhijerejskog Sinoda povodom pokretanja postupka utvrđivanja kanonske odgovornosti Episkopa Artemija“. Poslednji pristup 10. april 2020. www.spc.rs/sr/saopstenje_za_javnost_sa_sinoda_povodom_pokretanja_postupka_utvrđivanja_kanonske_odgovornosti_ep_artemija

- SPC. 2012. „Konstitutivna sednica saborske Komisije za reviziju Ustava Srpske Pravoslavne Crkve“. Poslednji pristup 10. april 2020. www.spc.rs/sr/konstitutivna_sednica_saborske_komisije_za_reviziju_ustava_srpske_pravoslavne_crkve
- SPC. 2019. „Primjedbe na Predlog zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica u Crnoj Gori“. Poslednji pristup 11. april 2020. www.spc.rs/files/u5/2010/3/final_sa_potpisima_primjedbe_pravnog_savjeta_na_predlog_zakona_-_srpski.pdf
- SPC. 2019. „Sinod ne ugrožava autonomiju Bogoslovske fakulteta“. Poslednji pristup 11. april 2020. www.spc.rs/sr/sinod_ne_ugrozhava_autonomiju_bogoslovske_fakulteta
- SPC. 2020. „Patrijaraska Liturgija u hramu Svetog Georgija u Klirvoteru“. Poslednji pristup 11. april 2020. http://www.spc.rs/sr/patrijarashka_liturgija_u_hramu_svetog_georgija_u_klirvoteru
- Univerzitet u Beogradu [UB]. 2019. „Mišljenje Odbora za statutarna pitanja Univerziteta u Beogradu“. Poslednji pristup 11. april 2020. bg.ac.rs/sr/vest.php?id=1350
- UB. 2018. „Statut Univerziteta u Beogradu“. Poslednji pristup 11. april 2020. bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/univ-propisi/Statut-UB-28.2.2018.pdf
- UB. 2019. „Mišljenje Odbora za statutarna pitanja“. Poslednji pristup 11. april 2020. www.bg.ac.rs/sr/vest.php?id=1381
- Ustav Srpske pravoslavne crkve [USPC], „Glasnik“ br. 7-8, 1947. (Ustav SPC 1947)
- Cirsaž, Branko. 1970. Crkveno pravo. Beograd: Sveti arhijerejski sinod SPC.
- International Institute for Middle-East and Balkan studies [IFIMES]. 2020. „Crna Gora 2020: Da li će Crnogorska pravoslavna crkva postati unijatska crkva?“ Poslednji pristup 11. april 2020. <https://www.ifimes.org/ba/9745>

Ivica Lazovic*

CURRENT ORGANIZATIONAL CHALLENGES OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH

Resume

This paper analyzes the current organizers and titles that are set before the Serbian Orthodox Church. In recent years, a number of questions have been raised concerning the organization of the church that require an adequate response. We have pointed out four important issues, namely events in Montenegro, Macedonia, dioceses in America, and events related to the Orthodox Faculty of Theology.

There is a tendency to create national churches, according to the formula one state, one Orthodox church. This tendency may come from the clergy or from the political elite in those communities. This is especially pronounced in the Republic of Northern Macedonia, where the path to church independence from the SOC began after World War II, primarily supported by most clergy, but certainly aided by political authorities. The situation is quite the opposite in Montenegro, where political authorities are trying to have their own Orthodox Church, trying to organize an alternative church to the official and canonical Metropolitan Church of the SOC and trying to pressure them through the appropriation of property and diminishing the influence of the SOC.

The Serbian Orthodox Church has the canon law as an ally, however, an especially important resource is being attacked with the Law on Religious Communities in Montenegro, which is property. Increasingly, there are forecasts that similar laws will attempt to attack SOC property in Kosovo and Metohija.

An increasingly common problem visible to the public is the problem of personal conflicts in the SOC, which are the subject of widespread media attention. Although conflicts are inevitable and a common occurrence in all organizations, even religious ones, they are most commonly resolved. However, these conflicts are detrimental to the entire organization in SOC. An

---

1 ivica_lazovic@yahoo.com

example of such an interpersonal conflict that is detrimental to the entire organization is the case at the Faculty of Theology, University of Belgrade. The internal conflict involved SOC bodies and questioned the functioning of this faculty within the University of Belgrade. This dispute also spread to dioceses in America, but further development of the dispute was halted. All current organizational challenges indicate that the SOC needs to reform and adjust the organization to current times.

Keywords: Serbian Orthodox Church, organization, Faculty of Orthodox Theology, organization.

---

* Овај рад је примљен 17. марта 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 12. јула 2021. године.